

Proces zprostředkování

Rozhodnutí soudu o osvojení nebo svěřením dítěte do pěstounské péče předchází řada činností, které uskutečňují orgány sociálně-právní ochrany a též soudy. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje postup žadatelů při uplatňování žádostí o osvojení dítěte nebo o svěřením dítěte do pěstounské péče nebo zařazením do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, a postup orgánů sociálně-právní ochrany při vyhledávání vhodných osvojitelů nebo pěstounů pro děti, které trvale nebo přechodně nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině a pro které je třeba zajistit péči v náhradní rodině.

Zprostředkováním začíná vlastní proces zajišťování náhradní rodinné péče pro dítě, který zaručuje dětem i žadatelům potřebnou právní jistotu a odpovídající ochranu jejich oprávněných zájmů.

Proces zprostředkování má několik fází a podle § 19a zákona o sociálně-právní ochraně dětí spočívá

- ve vyhledávání dětí, kterým je třeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí formou pěstounské péče nebo osvojení,
- ve vyhledávání fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny,
- v odborné přípravě fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny
- ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte, jemuž se osvojení nebo pěstounská péče zprostředkovává a v zajištění osobního seznámení se dítěte s touto osobou.

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívající ve výběru určité fyzické osoby vhodné stát se osvojitelem nebo pěstounem určitého dítěte a v zajištění osobního seznámení s touto osobou **nesmí provádět jiné orgány, právnické nebo fyzické osoby, než jsou orgány sociálně-právní ochrany uvedené v § 4 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.** Nerespektováním tohoto ustanovení se fyzická nebo právnická osoba dopustí přestupku nebo správního deliktu.

Zprostředkování se provádí **jen na žádost fyzické osoby**, která má zájem osvojit dítě nebo je přijmout do pěstounské péče. Žádost se podává u obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu žadatele.

Žádost o zprostředkování může podat fyzická osoba, **která je občanem České republiky a má zároveň na jejím území trvalý pobyt.** Cizinec může žádost uplatnit v případě, pokud má na území ČR povolen trvalý pobyt nebo je podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území ČR hlášen k pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí také v § 20 odst. 3 vymezuje situace, **kdy se zprostředkování neprovádí.**

Při osvojení se zprostředkování neprovádí

- v případě, že **rodiče dítěte dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům** a nebo
- podal-li návrh na osvojení manžel rodiče dítěte nebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte.

Zprostředkování pěstounské péče se neprovádí v případě, kdy návrh na svěřením dítěte do pěstounské péče podala fyzická osoba k dítěti příbuzná a nebo blízká dítěti nebo jeho rodině.

Ve výše uvedených případech, ve kterých se zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče neprovádí, má fyzická osoba možnost podat návrh na osvojení dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče přímo u soudu, aniž by uplatňovala žádost o zprostředkování u orgánů sociálně-právní ochrany dětí podle tohoto zákona.

Vnitrostátní zprostředkování v rámci České republiky **zajišťují krajské úřady.** Osvojení dětí ve vztahu k cizině pak zprostředkovává **Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně.**

Zprostředkování náhradní rodinné péče - spisová dokumentace dítěte:

Nejprve obecní úřad obce s rozšířenou působností podle místa trvalého pobytu založí spisovou dokumentaci dítěte, pro které je třeba zprostředkovat osvojení nebo pěstounskou péči (§ 21 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí). Obecní úřad obce s rozšířenou působností založí spisovou dokumentaci o dítěti pro účely zprostředkování náhradní

rodinné péče na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny a na základě individuálního plánu ochrany dítěte. Tuto spisovou dokumentaci založí obecní úřad obce s rozšířenou působností vždy po podání návrhu soudu podle § 14 odst 1 písm a) až f) zákona o sociálně-právní ochraně dětí:

- na rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě,
- na omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu,
- na nařízení ústavní výchovy,
- na prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy,
- na svěřeni dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěřeni a na zrušení rozhodnutí o svěřeni dítěte do tohoto zařízení.,
- na svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení.

Spisovou dokumentaci je třeba založit, pokud bylo zahájeno řízení soudu, které může vést k odebrání dítěte z péče rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte.

Spisová dokumentace o dítěti obsahuje:

- osobní údaje dítěte,
- doklad o státním občanství, o povolení k trvalému pobytu na území České republiky nebo o hlášení k pobytu na území České republiky po dobu nejméně 90 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky nebo doklad o oprávnění trvale pobývat na území České republiky podle zvláštního právního předpisu anebo doklad o podání žádosti na zahájení řízení o udělení mezinárodní ochrany,
- údaje o sociálních poměrech dítěte, jeho rodičů, sourozenců, popřípadě prarodičů,
- doklad, že dítě splňuje podmínky pro osvojení podle zvláštního právního předpisu,
- rozhodnutí příslušných orgánů o výchově dítěte, bylo-li vydáno,
- zprávu o zdravotním stavu a vývoji dítěte.

Součástí spisové dokumentace je zpravidla také vyhodnocení situace dítěte a rodiny podle § 10 odst. 3 písm. c) a individuální plán ochrany dítěte podle § 10 odst. 3 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Kopie spisové dokumentace o dítěti vhodném ke zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče se neprodleně postupuje z obecního úřadu obce s rozšířenou působností na krajský úřad k dalším krokům. Krajský úřad vytváří evidenci dětí a evidenci žadatelů, posuzuje vhodnost žadatelů a rozhoduje o zařazení žadatele o osvojení nebo o svěřeni dítěte do pěstounské péče (§ 22 zákona o sociálně-právní ochraně dětí).

Žádost o zprostředkování náhradní rodinné péče a spisová dokumentace žadatelů

Obdobně zakládá obecní úřad obce s rozšířenou působností spisovou dokumentaci žadatele, do které shromáždí potřebné doklady pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče (§ 21 odst. 5 zákona č. 359/1999 Sb.):

- **žádost**, v níž jsou obsaženy žadatelovy osobní údaje, jimiž jsou jméno, popřípadě jména, příjmení, datum narození a místo trvalého pobytu (formulář žádosti je ke stažení na http://www.mpsv.cz/files/clanky/14259/zadost_zarazeni_210113.pdf) ;
- **doklad o státním občanství nebo o povolení k trvalému pobytu na území České republiky** nebo o nepřetržitém přechodném pobytu na území České republiky po dobu nejméně 365 dnů podle zvláštního právního předpisu upravujícího pobyt cizinců na území České republiky; jde-li o občana Evropské unie, je možné po žadateli požadovat rovněž předloženi jiného dokladu, na základě kterého lze prokázat, že se tento žadatel zdržuje nepřetržitě na území České republiky nejméně po dobu 365 dnů, nejde-li o cizince, kterému vyplývá nárok na sociální výhody z přímo použitelného předpisu Evropských unie
- **opis z evidence Rejstříku trestů** vyžádaný obecním úřadem obce s rozšířenou působností;
- doklad obdobný opisu z evidence Rejstříku trestů vydaný ve státech, ve kterých se žadatel zdržoval nepřetržitě déle než 3 měsíce v době od dovršení patnáctého roku věku do podání žádosti;
- **zprávu o zdravotním stavu** předloženou žadatelem;
- **údaje o ekonomických a sociálních poměrech;**

- písemné vyjádření žadatele, zda
 - a. souhlasí s tím, aby po uplynutí lhůty tří let od zařazení do evidence byl zařazen také do evidence Úřadu pro zprostředkování osvojení dětí z ciziny,
 - b. žádá výlučně o osvojení dítěte z ciziny;
- písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující osvojení nebo pěstounskou péči je oprávněn
 - a. zjišťovat další údaje potřebné pro zprostředkování, zejména o tom, zda způsobem života bude žadatel zajišťovat pro dítě vhodné výchovné prostředí,
 - b. kdykoliv zjistit, zda nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených ve spisové dokumentaci;
- písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny;
- stanovisko obecního úřadu obce s rozšířenou působností k žádosti o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče;
- vyjádření obecního úřadu, krajského úřadu, pověřené osoby nebo obecního úřadu obce s rozšířenou působností, který není příslušný k vedení spisové dokumentace o žadateli, pokud s nimi žadatel uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče, protože již má svěřeno dítě do pěstounské péče.

Po shromáždění všech potřebných dokladů postupuje obecní úřad obce s rozšířenou působností kopii spisové dokumentace o žadateli neprodleně krajskému úřadu.

Krajský úřad zařazuje žadatele do své evidence pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče na základě předchozího odborného posouzení.

Odborné posouzení pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče zahrnuje

- posouzení dítěte a žadatele,
- zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu (§ 11 odst. 2 zákona o sociálně-právní ochraně dětí),
- vyjádření dětí žadatele k přijetí osvojovaného dítěte nebo dítěte svěřovaného do pěstounské péče do rodiny, jsou-li takového vyjádření schopny s ohledem na jejich věk a rozumovou vyspělost,
- posouzení schopnosti dětí žijících v domácnosti žadatele přijmout dítě do rodiny,
- zjištění bezúhonnosti žadatele, jeho manžela, druha, dítěte a jiné osoby tvořící s žadatelem společnou domácnost; za bezúhonného se pro tyto účely nepovažuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen pro trestný čin, který směřoval proti životu, zdraví, lidské důstojnosti, mravnímu vývoji nebo jmění dítěte, nebo pro jiný trestný čin, jehož spáchání může mít vliv na způsobilost žadatele k řádné výchově dítěte,
- u žadatelů o zařazení do evidence osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu posouzení schopnosti pečovat o děti vyžadující speciální péči a schopnost spolupráce s rodiči těchto dětí.

U dětí se posuzuje

- úroveň tělesného a duševního vývoje dítěte, včetně jeho specifických potřeb a nároků,
- vhodnost náhradní rodinné péče a jejích forem;

U žadatelů se posuzuje

- charakteristika osobnosti, psychický stav, zdravotní stav, jenž zahrnuje posouzení, zda zdravotní stav žadatele z hlediska duševního, tělesného a smyslového nebrání dlouhodobé péči o dítě,
- předpoklad vychovávat dítě,
- motivace, která vedla k žádosti o osvojení dítěte nebo k jeho svěřením do pěstounské péče, stabilita manželského vztahu a prostředí v rodině, popřípadě další skutečnosti rozhodné pro osvojení dítěte nebo jeho svěřením do pěstounské péče.

Odborné posuzování provádí krajský úřad, jde-li o děti nebo žadatele, které zařazuje do evidence dětí nebo žadatelů krajský úřad, a to před zařazením do takové evidence, nebo kteří jsou v evidenci dětí nebo v evidenci žadatelů vedené krajským úřadem,

Žadatelé o osvojení a pěstounskou péči mají podle § 53 odst. 4 zákona o sociálně-právní ochraně dětí povinnost **podrobit se vyšetření zdravotního stavu, sdělit údaje o svém zdravotním stavu a sdělit název a adresu poskytovatele zdravotních služeb, v jehož péči jsou.**

Příprava na přijetí dítěte do rodiny

Jednou z podmínek pro zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče je, že se žadatel o svěřením dítěte do některé z forem náhradní rodinné péče účastní přípravy k přijetí dítěte do rodiny, kterou zajišťuje krajský úřad. Časový rozsah příprav činí nejméně 48 hodin pro žadatele o osvojení a pěstounskou péči a 72 hodin pro žadatele o zařazení do evidence osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Časový rozsah přípravy žadatelů, kteří přípravu již jednou dokončili, může krajský úřad snížit.

Obsah a rozsah odborné přípravy fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem k přijetí dítěte do rodiny

Příprava fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem k přijetí dítěte do rodiny obsahuje tyto tematické okruhy:

- sebepoznání fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem, jejich rodinného systému a sociálních kontaktů,
- poznání a naplňování práv a potřeb dítěte v náhradní rodinné péči,
- osvojení si spolupráce s dalšími odborníky,
- komunikace s dítětem a přístup k dítěti s vědomím jeho důstojnosti a lidských hodnot,
- rozvoj schopností a zájmů dítěte,
- uspokojení citových, vývojových, sociálních a vzdělávacích potřeb dítěte a péče o zdraví dítěte,
- styk dítěte v náhradní rodinné péči s rodiči a dalšími osobami blízkými,
- práce s dětmi žijícími v rodině žadatele.

Příprava fyzických osob vhodných stát se pěstounem poskytujícím pěstounskou péči na přechodnou dobu dále obsahuje

- dovednosti žadatelů potřebné pro spolupráci s rodinou dítěte,
- proces předání dítěte,
- obsah a formu pravidelného vyhodnocování situace dítěte.

Příprava fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem probíhá:

- individuální formou, která spočívá zejména v sebepoznání fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem v oblasti
 - motivace k náhradní rodinné péči,
 - fungování rodinného systému,
 - mapování sociálních kontaktů,
 - očekávání od dítěte svěřeného do péče, a
- skupinovou formou, která spočívá zejména v osvojení znalostí a dovedností v oblasti
 - náhradní rodinné péče a související právní úpravy,
 - vývoje a potřeb dítěte včetně specifických potřeb dítěte v náhradní rodinné péči,
 - práv dítěte včetně práv dítěte v náhradní rodinné péči a práva dítěte na udržování a rozvoj rodinných vazeb,
 - podpory dítěte při uplatňování jeho práva vyjádřit svůj názor a účastnit se rozhodování, která se ho týkají,
 - práv a povinností rodičů dítěte,
 - práv a povinností pěstounů.

Krajský úřad dále zajišťuje přípravu dětí žijících v rodině osob, které žádají o zprostředkování náhradní rodinné péče. Příprava dětí se provádí přiměřeně vzhledem k jejich věku, rozumové vyspělosti a v nezbytném rozsahu.

Zhodnocení přípravy k přijetí dítěte do rodiny, včetně speciální přípravy k přijetí dítěte pěstounem na přechodnou dobu, je součástí odborného posouzení pro zprostředkování osvojení a pěstounské péče.

Zprostředkování osvojení Úřadem pro mezinárodně právní ochranu dětí

Pokud se krajskému úřadu nepodaří zprostředkovat pro dítě osvojení nebo pěstounskou péči ve lhůtě 6 kalendářních měsíců od zařazení dítěte do evidence dětí nebo po dobu 3 let pro žadatele zařazeného do evidence žadatelů, zpřístupní krajský úřad údaje z evidence dítěte nebo žadatele Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí v Brně ke zprostředkování osvojení ve vztahu k cizině. Stále však platí, že údaje o žadateli zašle Úřadu jen pokud žadatel vyjádřil souhlas s osvojením dítěte z ciziny. *I po postoupení údajů Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí se krajský úřad nadále snaží zprostředkovat dítěti osvojení nebo pěstounskou péči v České republice, neboť zajištění náhradní rodinné péče v zemi původu dítěte má v souladu s Úmluvou o právech dítěte a § 22 odst. 9 zákona o sociálně-právní ochraně dětí zásadní přednost před osvojením dítěte do ciziny.*

Výběr osvojitele nebo pěstouna pro dítě

Pro účely zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče vyhledává krajský úřad pro děti vedené v evidenci tohoto krajského úřadu žadatele z evidence žadatelů vedené tímto krajským úřadem a z evidence žadatelů vedené jiným krajským úřadem. Krajský úřad při zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče **přihlíží:**

- **k výsledkům odborného posouzení dítěte**
- **k výsledkům odborného posouzení žadatele**
- **k vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny**
- **k plnění opatření vyplývajících z individuálního plánu ochrany dítěte.**

Jestliže je krajským úřadem vybrán z evidence žadatelů žadatel, který je vhodný stát se osvojitelem nebo pěstounem dítěte, které je v evidenci dětí vedené tímto krajským úřadem, **krajský úřad oznámí neprodleně tuto skutečnost písemnou formou vybranému žadateli.**

Na základě písemného oznámení krajského úřadu má žadatel **právo seznámit se s dítětem** a ten, u něhož se dítě nachází, je povinen toto seznámení umožnit. Žadatel má možnost seznámit se s dítětem a **podat žádost o svěřeni dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo do péče budoucích pěstounů**, a to **nejpozději do 30 dnů** ode dne, kdy mu bylo doručeno písemné oznámení krajského úřadu o tom, že byl pro konkrétní dítě vybrán jako vhodný osvojitel nebo pěstoun. Tuto lhůtu může krajský úřad v odůvodněných případech prodloužit, nejvýše však o 30 dnů.

Vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí pro soud

O osvojení dítěte nebo o jeho svěřeni do pěstounské péče rozhoduje soud. Podle § 45b a § 70 zákona o rodině **je soud při rozhodování o svěřeni dítěte do pěstounské péče nebo o osvojení dítěte povinen vyžádat si stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí.**

Jak postupovat v případě nezařazení žadatelů o náhradní rodinnou péči do evidence osob vhodných stát se pěstounem či osvojitelem při podání odvolání:

Může se stát, že žadatelé nebudou zařazení do evidence. V tomto případě pak krajský úřad vydá správní rozhodnutí s nedoporučujícím závěrem k jejich zařazení do evidence.

Žadatelé o náhradní rodinnou péči mají možnost se proti zamítavému rozhodnutí odvolat, tzn. vyjádřit se k tomu, s čím nesouhlasí, popřípadě doložit nové skutečnosti. Zde je na místě zdůraznit, že odvolání podávají žadatelé u toho správního orgánu, který napadené rozhodnutí vydal, tj. příslušný krajský úřad, a to do lhůty uvedené v poučení rozhodnutí.

Odvolacím správním orgánem ve věcech náhradní rodinné péče je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, kterému je odvolání, včetně kompletní spisové dokumentace žadatelů s vyjádřením krajského úřadu k dané věci, postoupeno k řešení.

MPSV je pro účely odvolacího řízení oprávněno provést nové odborné posouzení žadatele.

Podle závěru konkrétního stanoviska vydá MPSV následně buď kladné či zamítavé rozhodnutí v projednávané věci. V souladu se správním řádem, v jehož režimu zařazování žadatelů do evidence probíhá, se dále proti tomuto rozhodnutí nelze odvolat.

Autor: Odbor 21

Poslední aktualizace: 21.2.2013

Ministerstvo práce a sociálních věcí

Na Poříčním právu 1/376, 128 01 Praha 2

tel.: +420-221921111, fax: +420-224918391